

Dato: 24. september 2018 Fra/til: KI 1100-1300
Referent: Bente Hagerupsen Møteleder: Anniken Hauglie
Til stede: Arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie
Statssekretær Tom Erlend Skaug, Barne- og likestillingsdepartementet
Cecilie Nordfeldt (LIN - Likestilling, Inkludering og Nettverk)
Johan Lothe (Wayback)
Ann Kirsti Brustad (Bikuben)
Honoratte Basemake NN Muhanzi (Bibi Amka)
Ellen Bachmann, Batteriet Oslo
Tea Skogsrud, Batteriet Oslo
Ingvild Bilstad Neraasen, Barne- og likestillingsdepartementet
Egil Rokhaug, Barne- og likestillingsdepartementet
Sara Bruvoll, Arbeids- og sosialdepartementet
Bente Hagerupsen, Arbeids- og sosialdepartementet

Fraværende:

Kopi:

Referat fra møte 24. september 2018 i Kontaktutvalget mellom regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte

1. Velkommen og tilbakemelding på tidligere innspill

Statsråd Anniken Hauglie ønsket velkommen. Det ble tatt en kort presentasjonsrunde rundt bordet. Referat fra møtet 24. april 2018 er godkjent og sendt ut.

Statsråden orienterte om status for inkluderingsdugnaden, som var tema på møtet i Kontaktutvalget 24. april. Siden da har det vært jobbet med å konkretisere og operasjonalisere dugnaden. Det er tre hovedstolper: 1) Senke terskelen inn i arbeidslivet gjennom å redusere risikoen for arbeidsgivere ved ansettelser, bl.a. gjøre det lettere og mindre byråkratisk å benytte seg av lønnstilskudd og forbedre kontaktperson- og mentorordningene i NAV. 2) Bedre samarbeidet mellom helse og arbeid om arbeidssøkere med psykiske lidelser og/eller rusproblemer slik at flere kan delta i arbeidslivet samtidig som de mottar medisinsk oppfølging, bl.a. bruk av IPS (Individual Placement and Support). 3) Styrke mulighetene for utdanning og opplæring, bl.a. er dagpengereguleringen endret og opplæringstiltakene i NAV gjennomgått med sikte på å

gjøre bruken mer målrettet og fleksibel. Statsråden sa at inkluderingsdugnaden er et langsiktig arbeid. Hun viste til at samarbeidet mellom NAV og arbeidsgivere har blitt bedre og mer profesjonelt, at NAV inngår samarbeidsavtaler på konsernnivå og at bedrifter tar samfunnsansvar.

Honoratte Muhanzi stilte spørsmål ved NAVs rolle som arbeidsgiver og forbilde i denne sammenheng. Statsråden viste til målet om at minst 5 prosent av nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV'en. Det er for tidlig å si noe om resultater, da virksomhetene vil bli målt på dette fra 1. juli 2018. Johan Lothe sa at det er bra at lønnstilskudd gjøres enklere og at det er viktig å ha mentorordninger for arbeidsgivere.

Samarbeidsforum hadde på møtet 24. april innspill om vedtakskompetanse for NAV-veiledere i fengsel og tok opp problemet med at NAV-veilederne havner i telefonkø når de tar kontakt med NAV-kontoret. Statsråden sa at spørsmålet om vedtaksmyndighet for NAV-veiledere i fengsel har blitt vurdert tidligere. Det anses som problematisk at NAV-veileder i fengsel får myndighet til å fatte vedtak som NAV-kontoret i hjemkommunen til den innsatte blir ansvarlig for å følge opp. Hensikten med NAV-veileder i fengsel er å være et bindeledd mellom fengselet og den innsattes lokale NAV-kontor. Et godt opplegg rundt løslatelse krever at fengselet varsler kommunen som vedkommende skal bo i etter løslatelse i god nok tid. Som et ledd i tilbakeføringsstrategien er direktoratene bedt om å se på tiltak for mer sømløs overgang. Når det gjelder lang ventetid på NAVs telefoner, har departementet bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet se på tiltak for at NAV-veiledere i fengsel raskt når fram til NAV-kontoret. Lothe opplyste at det dreier seg om lag 1500-2000 personer som løslates årlig. Han viste til at NAV-veileder tidligere hadde vedtakskompetanse.

På møtet 24. april hadde Samarbeidsforum også innspill om utdanning og kompetanse under soning, og om bolig og boligsosiale virkemidler. ASD har innhentet skriftlige vurderinger fra Justis- og beredskapsdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet som oversendes Samarbeidsforum i etterkant av møtet.

2. Gjeld/gjeldsproblemer

Statsråden sa at det har vært gjennomført mange forbedringer i økonomi- og gjeldsrådgivningstilbudet i kommunene, men at det stadig er utfordringer, bl.a. tilkommer det stadig nye personer med gjeldsproblemer. Hun opplyste om at Barne- og likestillingsdepartementet arbeider med en stortingsmelding om forbrukerpolitikk, som vil ta opp utfordringer knyttet til gjeld.

Innlegg ved Johan Lothe

Fattigdom og utenforskap øker. Barn krever mer og foreldre strekker seg langt for å oppfylle barnas ønsker. Det kan være lettere å ta opp forbrukslån enn å oppsøke NAV-kontoret. Lothe viste her til at det ikke lenger er mulig med drop in-henvendelser uten avtale. Midlertidige løsninger som forbrukslån gjør imidlertid situasjonen verre. Den delen av befolkningen som allerede har lite er også den som blir hardest rammet av

gjeldsproblemer. Mange opplever økonomi og gjeld som vanskelige temaer, som er forbundet med stigma og skam.

Løsningene er økonomisk rådgivning, refinansiering eller offentlig gjeldsordning. Økonomisk rådgivning i kommunene er for lite tilgjengelig. Mange oppsøker NAV-kontoret først når økonomien er så skakk-kjørt at det er utfordrende å få den på plass igjen. Mange får ikke ordinære huslån, da de ikke har egenkapital og for lav inntekt. Mange har behov for tilskudd for å få kjøpt en leilighet, men startlån gjennom Husbanken er vanskelig å få. Dersom en har forbrukslån med høy rente er dette til hinder for å få lån gjennom Husbanken. Husbankens lånerammer er for små. NAV-kontorene må i langt større grad se på muligheten for å refinansiere forbrukslån. Det er for enkelt å ta opp forbrukslån. Renten ved forbrukslån bør lovreguleres ned på et lavere nivå.

For innsatte med gjeld vokser gjelden under soning pga. renter. Straffedømte løslates med høyere gjeld enn de hadde ved innsettelse. Gjeld som stammer fra erstatning og inndragning er til hinder for tilbakeføring til samfunnet. Man må vurdere hvor hensiktsmessig det er å idømme lovbrøyttere straffegjeld som de ikke har forutsetninger for å betale tilbake. Barnebidrag løper også under soning. Barnebidrag må stoppes ved innsettelse i fengsel/institusjon. Det bør være mulig å få gjeldsordning dersom en har stor barnebidragsgjeld; gjeldsordning knyttet til barnebidragsgjeld innvilges sjelden. Lothe sa at barnebidrag ikke blir automatisk nedjustert når inntekten går ned eller bortfaller, men endres etter søknad. Han stilte spørsmål ved om det er rimelig at det er vilkårlig hvem som har denne informasjonen og som søker. Endring av barnebidrag bør få tilbakevirkende kraft.

Mange har behov for gjeldsordning. Det er ulik praksis i håndheving av gjeldsordningsloven ved namsmannskontorene. Dette gjelder bl.a. vurdering av straffegjeld og vurdering av annen gangs gjeldsordning. Det er for dårlig oppfølging av de som har fått gjeldsordning. Personer på gjeldsordning har ikke tilgang på startlån. Startlån med tilskudd må også gis de som har gjeldsordning. Mange er også utestengt fra leiemarkedet. Forskjellen mellom stønad til livsopphold (økonomisk sosialhjelp) og livsopphold ved gjeldsordning, dvs. disponibel inntekt etter trekk, er for liten. Det lønner seg ikke å jobbe, noe som er demotiverende for de som skal ut i arbeidslivet.

Det er en tett sammenheng mellom gjeldsproblemer og rus/psykiske lidelser. Behandlingsinstitusjoner for personer med rusproblemer har fortsatt ikke god nok fokus på gjeldsproblemer.

Økonomisk opplæring må starte allerede i skolen. Det er imidlertid lite økonomiopplæring i skolen. Det er derfor viktig at barn lærer om økonomi hjemme. Opplæring i hverdagsøkonomi og gjeldshåndtering for hele familien er viktig for fattigdomsbekjempelse. Mange kommer til å ha vedvarende lave inntekter og det blir derfor viktig å ha kunnskap om hvordan en kan få mest mulig ut av den inntekten man har. En del har gjeldsproblemer livet ut og kommer seg da ikke ut av fattigdom. Dette ødelegger motivasjonen til å jobbe, samtidig som jobb er veien ut av fattigdom.

Informasjonsbehovet om økonomi og gjeld er stort. Det bør gis praktisk og konkret informasjon om hva man kan gjøre når man får økonomiske problemer og om hvilke hjelpetilbud som finnes. Det bør arbeides med å bryte ned tabuer og stigma. Den økonomiske rådgivningen på NAV-kontorene må forsterkes. Det bør advares mot en del private rådgivere. Mange namsmenn jobber godt.

Cecilie Nordfeldt påpekte at økonomisk rådgivning ikke er en del av opplysningsarbeidet når innvandrere kommer til Norge. Mange behersker ikke data, og har ikke kunnskap om rettigheter og hjelpetilbud. Nyankomne innvandrere har behov for kunnskap om boligmarked, boliglån, leie mv. Kurs og opplæring om økonomi bør inn i introduksjonsprogram mv. Det er viktig med tolk hos namsmannen.

Økonomiske problemer handler ikke kun om dårlige holdninger; det handler i de fleste tilfeller om en presset økonomi og familiesituasjonen. Veien til NAV-kontoret kan være lang. Usikret kreditt kan føre inn i en gjeldsspiral. Økonomiske problemer gjør at en befinner seg i en sårbar livssituasjon. Ungdom opplever press for å ha de rette tingene, og vil kunne ha behov for økonomisk rådgivning. Hvis det hadde vært lettere å få jobb, ville det også vært lettere å håndtere økonomien.

Ann Kirsti Brustad sa at økonomiske problemer kan påvirke hele familien og familiens situasjon. Pårørende til personer med psykiske helseutfordringer opplever å sette seg selv i stor gjeld. Vold er en risikofaktor i denne sammenheng. Kompetansen i NAV-kontorene om disse problemstillingene er bekymringsfull. NAV-kontoret og andre offentlige instanser må være mer observante og stille spørsmål som kan avdekke slike forhold. Økonomisk rådgivning bør inn i konkrete tiltak i kommunene. Brustad nevnte her som et eksempel oppsøkende team for samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser (ACT- og FACT-team). Hjemmeboende ungdom kan ha behov for økonomisk rådgivning i overgangen til voksenlivet.

Honoratte Muhanzi understreket viktigheten av forebyggende arbeid. Det er også viktig med rask hjelp når problemene oppstår, f.eks. når vaskemaskinen ryker, slik at dyre forbrukslån unngås.

Dialog

Anniken Hauglie sa at en bør velge løsninger som ikke forverrer situasjonen, og at dette også gjelder NAV-kontoret. Hun noterte seg spørsmålet om NAV bør kobles på ACT-team.

Statsråden sa at formålet med å begrense antall drop in-henvendelser på NAV-kontorene er å få til mer forberedte brukermøter og bedre oppfølging av brukere med sammensatte behov. Ved akutte behov er det fortsatt mulig med drop-in uten avtale. Johan Lothe sa at veiledningsplikten som NAV-kontoret har, ikke alltid blir oppfylt når brukeren ikke lenger kan møte opp på NAV-kontoret. Han sa at personer med dysleksi og som ikke kan skrive kan ha vanskeligheter med å skriftliggjøre de behovene de har.

Cecilie Nordfeldt påpekte at dette også kan være vanskelig for innvandrere m.fl. Hauglie sa at den enkelte fortsatt skal få bistand ut fra sine forutsetninger.

Hauglie sa det har vært store variasjoner i tilbudet om økonomisk rådgivning mellom NAV-kontor. Det er igangsatt tiltak for å bedre tilbudet og styrke kompetansen i NAV, bl.a. interkommunalt kompetansesenter i Trøndelag, økonomirådstelefonen i NAV (NAV Gjeldsrådgivning) og kurs og opplæring for økonomiske rådgivere i NAV-kontor. Johan Lothe sa at det er god tilbakemelding på disse kursene. Hauglie viste også til NAV-meldingen (Meld. St. 33 (2015–2016) NAV i en ny tid) om å legge til rette for større kompetansemiljøer, bl.a. skal det være minst fem ansatte på hvert NAV-kontor. Kommunereformen vil også bidra til at kompetansemiljøene blir større og ikke så sårbare.

Statssekretær Tom Erlend Skaug sa at det var kommet mange gode og nyttige innspill. Skaug viste til at regjeringen arbeider med en stortingsmelding om forbrukerpolitikk, som skal legges fram til våren. Han viste til kunnskap om at gjeldsproblemer ofte henger sammen med andre problemer, som fattigdom og i enkelte tilfeller vold. Han understreket viktigheten av å forebygge at gjeldsproblemer oppstår. En bør starte allerede i skolen. Det er kontakt med Kunnskapsdepartementet om personlig økonomi kan tas inn i læreplaner. Rådgivning er også viktig. Den nye gjeldsinformasjonsloven vil bidra til at banker og finansinstitusjoner får oversikt over forbrukslån og kredittforpliktelser. Så langt er det gitt to konsesjoner. Skaug sa at aggressiv markedsføring av kreditt er en utfordring og viste til at det er gjort innstramninger i reglene om markedsføring av kreditt, og at en ser på om det bør gjøres ytterligere endringer.

Johan Lothe stilte spørsmål om det vurderes innføring av et rentetak. Skaug viste til at det i Jeløyeklæringen står at regjeringen vil vurdere rentetak. Det er innført rentetak i andre europeiske land, og en følger nøye med på dette.

Skaug sa at han noterte seg innspillet om ulik praktisering av gjeldsordningsloven. Når det gjelder muligheten for en gjeldsordning nummer to, sa han at terskelen for dette bør være veldig høy og at dette bør gis helt unntaksvis. Det kan likevel være grunnlag for å se på om for eksempel gjeldsordning nummer en gis for tidlig. På spørsmål fra Lothe om straffegjeld, sa Skaug at dette må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Hauglie sa at myndighetenes oppgave bl.a. er å begrense markedsføring av gjeld, og tilby god og relevant rådgivning.

3. Aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere

Innlegg ved Ann Kirsti Brustad

Aktivitetsplikten er et virkemiddel som skal stimulere til at unge kommer ut av passivitet. Tiltaket kan for mange være en god start til å bli inkludert i samfunnet. Det er svært viktig at personer som har vært i utenforskap over lengre tid og som derfor er sårbare, gis et individuelt tilpasset og tilrettelagt tilbud. Det er en utfordring dersom den enkelte ikke er motivert og opplever kravet om aktivitet som tvang. Aktivitetene må være meningsfulle.

Mange arbeidsgivere har ikke god nok kompetanse, bl.a. er det erfaringer med at enkelte ikke får tilpasset aktiviteten til sitt funksjonsnivå. NAV og kommunene må følge opp at arbeidsgiver følger opp den enkelte i tråd med den gjensidige avtalen som er inngått. En må unngå at unge sårbare personer blir utsatt for påkjenninger som kan gi ytterligere utslag på helse og verdighet.

Det må gis rom for lavterskeltilbud hvor det legges vekt på opplæring, omsorg og opplevelse. Der hvor det er nødvendig bør det tilrettelegges for skjermet virksomhet og tilrettelagte arbeidsplasser. Brustad viste til at det er gode erfaringer med for eksempel Inn på tunet. På grunn av anbud mister man en del av disse tilbudene. Det må ikke være for stort press på såkalt normalt arbeid.

I praktiseringen av aktivitetsplikten må en kartlegge den enkeltes familiesituasjon. Flere voksne og unge med pårørendeoppgaver har alvorlige helse- og økonomiske belastninger som begrenser deres funksjonsnivå.

Samarbeidsforum ber om at gjennomføringen av aktivitetsplikten på de lokale NAV-kontorene evalueres. De lokale brukerutvalgene i NAV og brukerorganisasjonene har kunnskap om lokale utfordringer og om hva som fungerer, og bør involveres. Brustad stilte spørsmål om aktivitetsplikten evalueres, og om eventuell utvidelse av aktivitetsplikten.

Mennesker som blir påvirket av en beslutning om aktivitetsplikt må delta i hele beslutningsprosessen. I dag er det varierende grad av brukermedvirkning lokalt. Brukermedvirkningen i NAV-kontorene må styrkes.

Honoratte Muhanzi sa at det må legges mer vekt på brukernes innspill, og brukernes møte med NAV. Det bør være mer fokus på tilbudet om aktivitet framfor plikten. NAV bør samhandle med frivillige organisasjoner og andre lavterskeltilbud i kommunene i praktiseringen av aktivitetsplikten. Brukerorganisasjoner kan være bindeledd for å koble på frivilligheten.

Dialog

Statsråden viste til at Stortinget i 2015 vedtok å innføre en plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet for alle sosialhjelpsmottakere. Det følger av stortingsvedtaket at

kommunene skal kompenseres for merkostnadene. I første omgang ble det derfor innført aktivitetsplikt for mottakere under 30 år, fra 1. januar 2017. Det foreligger ikke noe konkret forslag om å heve aldersgrensen, men statsråden viste til at Stortingets vedtak og intensjon gjelder alle mottakere.

Hauglie presiserte at det er unntaksbestemmelser fra aktivitetsplikten. Det er en forutsetning at tilbudet som den enkelte får er egnet; kommunene har her et stort handlingsrom. Hun sa at regjeringens mål er at flest mulig unge skal inn i ordinære løp (utdanning eller ordinær jobb) og at aktivitetsplikten ikke er noe mål i seg selv. Hun opplyste at aktivitetsplikten for mottakere under 30 år evalueres (Institutt for samfunnsforskning). Sluttrapport fra evalueringen vil foreligge i 2020. Hauglie sa at aktiviteter kan være i regi av frivillig sektor. Hun viste til at det er åpnet for at personer som mottar arbeidsavklaringspenger kan ha arbeidstrening i frivillige organisasjoner.

Cecilie Nordfeldt stilte spørsmål ved om de ansatte i NAV har tilstrekkelige rammebetingelser og insentiver til å utforme individuelt tilpassede opplegg. Hauglie viste til at det er igangsatt arbeid (bl.a. digitalisering) som har som mål om å frigjøre tid til oppfølging av brukere som har størst behov. Hun viste videre til at ansatte på NAV-kontorene vil bli intervjuet i forbindelse med evalueringen, og sa at departementet tar med seg innspillene fra Samarbeidsforum slik at disse blir belyst i evalueringen.

Statsråden oppfordret organisasjonene til å ta opp med NAV lokalt der brukerutvalgene ikke fungerer. Departementet merker seg for øvrig innspillene som gjelder brukerutvalgene i NAV. Når det gjelder anbud, er dette en problemstilling som ikke kun gjelder aktivitetsplikt. Det foreligger evalueringer som viser at det har blitt flere kommersielle leverandører men at det har vært liten endring i antall ideelle. En utfordring er at disse ikke klarer å levere tilstrekkelig stort volum, og disse bør derfor oppfordres til å gå sammen.

4. Oppsummering av møtet

Hauglie takket for innspillene. Departementene tar med seg innspillene om gjeld, også inn i arbeidet med stortingsmeldingen om forbrukerpolitikk. Statsråden sa at en har noen foreløpige erfaringer når det gjelder aktivitetsplikt, men at evalueringen vil gi mer kunnskap.

5. Eventuelt, og neste møte

ASD orienterte kort om konferansen Helhetlige tjenester i NAV på veien til arbeid (31. oktober-1. november) og NAV-konferansen 2018 (31. oktober). ASD oversender informasjon om de to konferansene.